

**Державна влада, публічне
управління та адміністрування
і права людини**

**ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У МЕРЕЖІ INTERNET:
НОРМАТИВНА БАЗА ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ МЕРЕЖ
ТА ДІЯЛЬНОСТІ КОРИСТУВАЧІВ**

Юлія Анатоліївна Білоус,

*старший судовий експерт сектору дослідження
давності документів відділу почеркознавчих
досліджень, технічного дослідження документів та
обліків лабораторії криміналістичних видів
досліджень Київського НДЕКЦ МВС*

Захист прав на навчання, приватність, свободу самовираження, свободу самовираження та мирні об'єднання все більше переходить у цифрову площину, адже з розвитком мережі Інтернет збільшується і доля користування мережею. Згідно звіту організації «Freedom House» та даних аналітичної ініціативи «Data Reportal» за 2021 рік, загальна доля активних користувачів мережі з усіх громадян України (43,6 млн) становить 29,47 млн (67,6 %). Тобто, більш ніж половина громадян України, в тій чи іншій мірі, проводять час у мережі. Разом з тим, згідно звіту «Freedom House», обмеження прав на доступ до мережі та ряду порушень відображені наступними показниками: обмеження для доступу – 20/25 балів; обмеження контенту – 21/35 балів; порушення прав користувачів – 21/40 балів. Подібні обмеження були викликані рядом нормативних актів, зокрема обмеженнями доступу до російських соціальних мереж та ряду сервісів; недоступністю підключення до мережі деяких малозабезпечених груп населення (у ряді сіл вартість підключення сягала більше ніж 2500 грн, що враховуючи дохід та інфляцію, є непосильним для деяких громадян) [1].

Потенційним нормативним регулятором в майбутньому у сфері Інтернету може виступити Закон України «Про електронні комунікації», та Закон України «Про боротьбу з тероризмом», що надають повноваження регулятору (тобто органам виконавчої влади) обмежити користування мережею в тому чи іншому аспекті.

Але разом з тим, Україна згідно Угоди про асоціацію та керується нормами міжнародного права (особливу роль має імплементація рішень Європейського суду з прав людини), поступово виробляє власну нормативну базу стосовно захисту людини та її діяльності в цифровій площині [4, с. 109]. Зокрема згідно п. 12 постанови пленуму Верховного суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» визначені суб'єкти відповідальні за поширення недостовірної інформації у мережі Інтернет, а саме: автор недостовірної (оспорюваного) інформаційного матеріалу. Якщо відсутня можливість

© Білоус Ю. А., 2021

встановити автора повідомлення, суб'єктом визначається утримувач домену або власник веб-ресурсу. Порядок витребування даних власника веб-ресурсу визначений положеннями Цивільно-процесуального кодексу України [2, с. 80].

Захист прав людини регулюється не тільки цивільним процесом, а і кримінальним, зокрема [3]:

- ст. 173-4 (Буллінг (цькування) учасника освітнього процесу);
- ст. 361 (Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації);
- ст. 362 (Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї);
- ст. 363 (Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється);
- ст. 200 (Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення) Кримінального Кодексу України;
- захист авторських прав, що регулюється Законом України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних».

Вищезазначені норм частково стали наслідком ратифікації та імплементации норм міжнародного права, адже Україна є підписантом таких міжнародних актів як Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність від 23.11.2001 та додаткового протоколу до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи, який ратифікований Україною 21.07.2006 [2, с. 77].

Варто зазначити, що правовим механізмом захисту у випадку порушення прав у інформаційному електронному просторі є: звернення до суду (міжнародного або на території власної країни), звернення до уповноваженого Верховної ради з прав людини та звернення до Управління боротьби з кіберзлочинністю Міністерства внутрішніх справ України. Вибір механізму захисту зазвичай залежить від сфери, у якій були порушені права, та ступеню завданої шкоди.

Разом з тим, виникає ряд колізій у законодавстві та механізмами врегулювання протидії кіберзлочинності та захисту прав громадян на доступ до інформації. Зокрема, виконавча влада може обмежувати доступ до ряду інтернет-платформ або додатків, посилаючись на рішення РНБО, але подібні рішення в тій чи іншій мірі суперечать Європейській Конвенції із захисту прав людини, адже нормативний акт, який регулює діяльність РНБО зазначає, що санкції є обов'язковими для органів державної влади, до яких інтернет провайдери не відносяться, і їх діяльність врегульована Законом України «Про телекомунікації». У зв'язку з тим, що політична ситуація та процес запобігання розширенню масштабів «інформаційної війни» не дозволяють вирішувати ефективно наступну колізію, критерій «Обмеження контенту через зо-

бов'язання інтернет-провайдерів блокування окремих ресурсів, зокрема захищених міжнародними стандартами у сфера прав людини» у звіті організації «Freedom House» оцінюється 3/6 [1].

Також викликає питання підкріплення нормами процесу видалення сексуального контенту неповнолітніх, адже норма, що зобов'язує видалення наявна, але визначеного механізму процесуальної взаємодії наразі немає.

Варто зазначити, що задля вдосконалення механізму захисту прав і свобод у веб-просторі було створене Міністерство цифрової трансформації, яке покликане забезпечити доступ до мережі усім верствам населення та вдосконалити механізм захисту персональних даних. Оскільки вищезгаданий орган є досить молодим, визначити об'єктивно його ефективність у процесі захисту свобод людини в інформаційному просторі складно.

Підсумовуючи вищевикладене можна сказати, що українське законодавство стоїть на шляху удосконалення захисту прав людини в мережі Інтернет, але ряд механізмів мають прогалини, колізії з міжнародним законодавством, зумовлені політичним та суспільним станом у країні. Більш активна імплементація міжнародних норм та досвіду врегулювання прецедентів порушення прав і свобод людини в мережі Інтернет дозволить вийти нормативному забезпеченню України на новий рівень.

Список використаних джерел:

1. Freedom on the NET: Ukraine // URL: <https://freedomhouse.org/uk/country/ukraine/freedom-net/2021> (дата звернення: 06.12.2021).
2. Правові засоби захисту та відновлення прав користувачів інтернету в Україні в контексті застосування Посібника Ради Європи з прав людини для інтернет-користувачів за ред. А.В. Пазюка. – К. : ФОП Клименко 2015. - 128 с.
3. Кримінальний кодекс України // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.12.2021).
4. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: [колективна монографія] - кол. авт., за заг. ред. проф. Н. А. Сейко ; відп. ред. Н. П. Павлик. - Житомир : Видавництво «Волинь» 2014.-220 с.